

Streszczenie popularnonaukowe

Na cały kraj powiało prawdziwym, świeżym powietrzem: Apologia wojny w rosyjskiej myśli filozoficznej XIX i pierwszej połowy XX wieku

Wprowadzenie

„Powiew świeżego powietrza”, „oczyszczający ogień”, „hartowanie się nowego człowieka” to metafory będące ledwie małą próbką języka, czy też sposobu obrazowania, jakim posługiwali się rosyjscy filozofowie w XIX i XX wieku, by wyrazić sens oraz istotę wojny i jednocześnie ukazać swój stosunek do tego fenomenu dziejowego. Przytoczone przykłady nie są anomalią, ciekawostką, czy ideową egzotyką na gruncie myśli rosyjskiej, wręcz przeciwnie, ich zbiór wydaje się niewyczerpany, bo też rosyjska tradycja filozoficznej apologii wojny jest równie stara, co sama filozofia rosyjska w ogóle.

Apologia wojny, którą równie dobrze można określić mianem jawnej fascynacji wojną i jej propagowaniem, było immanentnym składnikiem światopoglądu wielu myślicieli rosyjskich, szczególnie tych o orientacji konserwatywno-religijnej, ale również marksistowskiej i anarchistycznej. Głoszone przez nich tezy, nierzadko kolportowane przez władze, wywierały przemożny wpływ na kształt świadomości narodowej znaczącej części obywateli rosyjskich i sowieckich.

Luka badawcza

Pomimo istotności prezentowanego problemu, dotychczasowe badania nad szeroko pojętą filozofią rosyjską nie ujęły go w sposób systematyczny i kompleksowy. Nie oznacza to, że tekstów traktujących o rosyjskiej filozofii wojny nie ma w ogóle, przeciwnie, jest ich całkiem sporo, lecz mają one charakter publicystyczny, przyczynkowy, bądź też traktują o wąskim wycinku omawianego zagadnienia (np. w odniesieniu do pierwszej wojny światowej).

Zakres badania i metody

Chcąc wypełnić tę lukę, niniejszy projekt stawia sobie za cel przeprowadzenie systematycznej analizy, odtworzenie i zrozumienie istoty apologii wojny obecnej w koncepcjach rosyjskich filozofów od początku XIX do połowy XX wieku. By to osiągnąć, badaniu zgodnemu ze sztuką historii idei, wspieranej elementami hermeneutyki oraz semantyki historycznej i socjologii wiedzy, poddane zostaną teksty piętnastu wybitnych rosyjskich filozofów, takich jak: słowianofile Aleksy Chomiakow i Iwan Aksakow, prozaik, ale i „organiczny konserwatysta” (*poczwinnik*) Fiodor Dostojewski, radykalny tradycjonalista Konstantin Leontjew, myśliciele religijni: Włodzimierz Sołowjow, Wasilij Rozanow, Eugeniusz Trubecki, Sergiusz Bułgakow, Nikołaj Bierdiajew, Siemion Frank i Włodzimierz Ern, symbolista Wiaczesław Iwanow, anarchista Piotr Kropotkin, marksista Gieorgij Plechanow oraz ideolog rosyjskiego nacjonalizmu Iwan Iljin.

Rekonstrukcja ich wojennych narracji pozwoli na dalsze analizy o charakterze typologicznym, podjęta zostanie próba ich zaszeregowania ze względu na przynależność światopoglądową (np. ujęcia nacjonalistyczne, konserwatywne, religijne i mistyczne/eschatologiczne, anarchistyczne, rewolucyjne) oraz na kontekst historyczny (np. czas pokoju, wojna napoleońska, wojna krymska, wojny rosyjsko-tureckie, wojna rosyjsko-japońska, wojny światowe, rewolucje rosyjskie). Znaczące będzie także zrozumienie dynamiki ich ewolucji w odniesieniu do rozwoju wydarzeń na polach bitewnych.

Na koniec opracowane zostaną wnioski o charakterze syntetycznym ukazujące funkcję wojny w rosyjskiej filozofii, ale i oddziaływania prowojennej filozofii na społeczeństwo oraz politykę państwa.

Znaczenie projektu

Analiza rosyjskiej apologii wojny oraz zbadanie kompleksu idei ją tworzących są kluczowe dla zrozumienia rosyjskiej historii intelektualnej nie tylko XIX i XX wieku, ale i tej współczesnej, będącej kontynuatorką starych tradycji. Ponadto, poprzez wypełnienie nader istotnej luki badawczej, projekt stanowi ważny wkład w rozwój badań nad historią idei, historią filozofii politycznej oraz wpływem ideologii na kształtowanie świadomości zbiorowej, szczególnie obywateli państw autorytarnych i totalitarnych.